

OOSTVLAAMSCHE ZANTEN**MEDEDELINGEN VAN DE BOND DER OOSTVLAAMSE
FOLKLORISTEN**

Maatschappij zonder winstbejag

Sekretariaat van de Bond :

M. Broeckhove,

Oscar De Gruyterstraat, 34, Gent.

Alle stortingen te doen op postrekening :

Gent.

969.46, Bond Oostvl. Folkloristen,

Redactie van Oostvl. Zanten :

F. VAN ES,

Désiré De Wolfstr., 3, Aalst.

J. VERMEULEN & J. BOES.

De Ex-voto's

Ter inleiding tot navolgende studie over de menselijke figuur als ex-voto, achten wij het nodig er de aandacht op te vestigen, dat deze bijdrage slechts een gedeelte vertegenwoordigt van een algemene studie over de ex-voto's. Het doel van deze studie is, het opmaken van een inventaris van datgene wat wij bezitten aan ex-voto's en de beschrijving der gebruiken, die er mede gepaard gaan. Uit het systematisch catalogeren zullen wij trachten besluiten te trekken over hun oorsprong en betekenis. Voor wat de inhoud van het onderwerp betreft, menen wij vast te stellen, dat de oorspronkelijke betekenis van het woord ex-voto, — wegens zekere volksgebruiken — zich verruimd heeft. In zijn engere betekenis bleven de klassieke voorbeelden beperkt bij wassen of zilveren figuurtjes, plaatjes, scheepjes, kransjes en schilderijen, die geofferd werden ingevolge een belofte. Voor onze algemene studie hebben wij de betekenis veel ruimer opgevat, en zal later onze aandacht gaan naar alle voorwerpen, die geofferd worden, hetzij om iets te vóórkomen, te krijgen of om voor iets te bedanken.

In het kader van onze algemene studie behandelen wij een belangrijk hoofdstuk, namelijk :

DE MENSELIJKE FIGUUR ALS EX-VOTO.

De volledige afbeelding van de menselijke figuur vinden wij vanaf de oudste tijden tot op heden.

De bespreking van de bronzen en terra-cotta beelden behoort méér tot het domein der oudheidkunde. Talrijke vondsten werden gedaan, die er op wijzen, dat eeuwenlange bezetting van de

Romeinen de sporen niet kon uitwissen van de vroegere erediensten. Het gebruik, ex-voto's te offeren, bestond zówel voor de eigen als voor de vreemde goden. Uit de Gallo-Romeinse periode stippen wij het voorbeeld aan uit het Gallo-Romeins heiligdom op de Steenberg te Hofstade (bij Aalst). De jongste opgravingen bewijzen dat er een eredienst bestond, waarvoor bronzen en terra-cotta figuren geofferd werden⁽¹⁾. Ze zijn te dateren circa 70 tot het jaar 105 na Christus.

Het was als ex-voto kan eveneens bogen op een zeer hogen ouderdom. Niet alleen bestond het gebruik zijn eigen gewicht-in-was te offeren, maar ook het gebruik, een levensgroot beeld te schenken uit dankbaarheid. Zéér bekend is het feit, dat Karel VI, koning van Frankrijk, in 1392, zijn afbeelding in natuurlijke grootte liet gieten in was en het schonk aan St.-Hermes te Ronse. De koning was zeer onderhevig aan zenuwaanvallen, en wendde zich tot de bescherm patroon der krankzinnigen om van zijn ziekte verlost te worden⁽²⁾.

Bewaarde voorbeelden van natuurgetrouwe personen-in-was zijn ons ten lande niet bekend. Wel worden ze vermeld in Vierzehn-heiligen bij Lichtenfels. Daar staan mannen, vrouwen, soldaten en burgers opgesteld in glazen kasten van de twee zijkapellen⁽³⁾; als dusdanig maken zij een bezienswaardig panoptikum uit. Voor ons land zijn wij meer vertrouwd met de kleine wassen figuurtjes, afbeeldingen van kinderen. In de volksmond worden ze genoemd «bakerkindjes» of «busselkindjes». Ze worden geofferd zowel vóór als na de geboorte. Vóór de geboorte doet men een beeweg naar Halle, Scherpenheuvel, Lourdes-Oostakker, om een gezond kindje te krijgen en men belooft na de geboorte te zullen terugkeren om een jongen of een meisje te offeren.

In de Alpenstreken worden deze wassen figuurtjes «Fatschenkinder» genoemd. Hun type wijkt zeer weinig af van onze voorbeelden, alhoewel wij daar meer mooie versieringen aantreffen van de banden. R. Andree citeert enkele voorbeelden uit de middeleeuwen, waarin ons wordt duidelijk gemaakt, dat voor schijn-dode kinderen het gewicht in was of een wassen afbeelding geofferd werd om het kind tot het leven te doen keren⁽⁴⁾. In de kapel van

(1) Prof. Dr S. DE LAET : « Een Gallo-Romeins Heiligdom op Steenberg te Hofstade bij Aalst ». Cultureel Jaarboek voor de Provincie Oost-Vlaanderen, 1950, 1e Band, 4e Jaar. Gent 1951. blz. 169.

(2) E. VAN HEURCK : « Het opweger en de ritus van de vervangings- en wijdings-offeranden. Volkskunde, 28e Jaargang, 1923, blz. 25.

(3) Rich. ANDREE : « Vorive und Weihgaben des Katholischen Volks in Süddeutschland ». Braunschweig, 1904, blz. 96.

(4) Rich. ANDREE : ibidem, blz. 95.

Notre Dame de Bon Secours te Oisy, zijn drie wassen ex-voto's te zien van kinderen die ook tot het leven terugkwamen. Het opschrift luidt : « Trois petits garçons mort-nés qui avons eu le bonheur de ravoir grâce à la bonne Notre Dame de Wagy, 1796 »⁽⁵⁾.

Tegen de menigvuldige kinderziekten worden wassen figuurtjes geofferd in de bekende bedevaartkerken toegewijd aan O. L. Vrouw. Zwakke kinderen worden geholpen door St. Leonardus te Peuti en te Tollembeek⁽⁶⁾. De bijnaam van « slappe benen » aan de inwoners van Peuti zal aan deze aanroeping niet vreemd zijn⁽⁷⁾. In de kapel van Alle Heiligen te Diest worden deze beeldjes geofferd tegen alle kinderziekten. In 't openbaar worden al deze wassen voorwerpen verkocht en terug aangekocht om hersmolten te worden⁽⁸⁾.

Ook aan St. Cornelius valt de eer te beurt menigvuldige wassen figuurtjes in ontvangst te mogen nemen, o.a. is Machelen Gulde hiervoor bekend⁽⁹⁾. Te Gent in de kapel van het Heilig Graf (St.-Baafskerk) worden ze nog dagelijks geofferd; wij zagen ze opgestapeld liggen in twee mandjes, die daarvoor speciaal in de kapel geplaatst zijn.

Deze wassen figuurtjes hebben allen een typisch voorkomen, n.l. : de biddende houding der handen. Op het eerste zicht kan men een onderscheid maken tussen de oude en de jongere figuren. Vroeger werden ze met de hand gemaakt, thans worden ze gegoten in houten of plaasteren vormen. Het is een algemeen verschijnsel, dat ze naar houding en kleedij weinig geëvolueerd zijn. Modellen uit de 17e en 18e eeuw schijnen nog te worden benuttigd, alleen de kleedij is lichtjes gewijzigd.

Grote houten figuren als ex-voto, die bekend zijn in Schaftlach bij Tölz, hebben wij totnogtoe hier in ons land niet aangetroffen. Slechts één voorbeeld van een ex-voto in houten snijwerk die de vorm heeft van een pop wordt vermeld te Beurieux in de Chapelle Clart⁽¹⁰⁾.

Als edelmetaal heeft goud en zilver een voorname rol gespeeld in de ex-voto's. Wanneer de zoon van Keizer Karel IV geboren werd (14e eeuw), dan gaf de keizer het bevel zijn zoon af te wegen en het gewicht aan goud te offeren in de bedevaartkerk te Aken⁽¹¹⁾.

(5) J. CHALON : « Fétiches, idoles et amulettes » Deel II, Braine l'Alleud, 1922, blz. 21.

(6) J. CHALON : ibidem, Deel I, blz. 34 en 35.

(7) Gab. CELIS : « Volkkundige Kalender voor het Vlaamsche Land », Gent 1923, blz. 297.

(8) A. MARINUS : « Le folklore belge », Deel II, Brussel, blz. 28.

(9) A. CASSIMAN : « Machelen Gulde », Oostvlaamsche Zanten, 25 J., n° 4, 1950, blz. 89.

(10) H. JEANDRAIN : « Folklore van Beurieux », Brabantsche Folklore, 3e .., n° 18, 1924, blz. 187.

(11) Rich. ANDREE, ibidem, blz. 94.

Te Gent in de Sint-Pieterskerk zien wij uitsluitend juwelen, die als ex-voto prijken bij het beeld van O. L. Vrouwe ter Rive. Ook te Zele worden zilveren en gouden kettingen, oorkingen, kruisjes en andere kleinodiën geofferd voor O.L. Vrouw van de Tuimelaar⁽¹²⁾. Uit een handschrift der XIIe eeuw, handelend over de verering van St. Cornelius te Ninove, lezen we volgende aanvullende nota, die er aan toegevoegd werd in Vlaamse tekst uit de XVe eeuw : « Soe « wat menschen die besmet ziin met Sente Cornelis ziekte, sij moeten « homlieden doen wegghen ende gheven alzoe vele corens als sy « zwoer wegghen met wasse vlasse, goud ende selvere »⁽¹³⁾. Figuurlijke afbeeldingen in goud en zilver vinden wij vermeld tijdens de 15e eeuw in het archief der Boergondiërs.

1468. — Sur le grant haultey une image de Mgr le duc Philippe de Bourgoigne, d'argent à poys dorés, armé de ses armes, etc.

item — Une autre ymaige de madame de Bourgoigne sa femme, comtesse de Flandre.

item — Une ymage d'or de Mgr le duc Charles de Bourgoigne à genoux⁽¹⁴⁾.

Zilveren beeldekens worden geofferd te Sint-Lenaarts (prov. Antw.). Voor de zegen in den huwelijken staat en de genezing van den ouden man offert men beeldekens aan St. Leonardus; bij het ommegaan rond de kerk houdt men die beeldjes in de hand⁽¹⁵⁾.

De figuurlijke voorstellingen van bakerkindjes worden gewoonlijk in reliëf op een zilveren plaatje afgebeeld. Naast de wassen ex-voto's worden ze geofferd :

tegen de koorts in Hekelgem in de Kapel van O. L. Vr. ter Cluyse⁽¹⁶⁾;

tegen het vuur in de benen te Elingen ter ere van H. Benedictus⁽¹⁷⁾;

tegen alle ziekten te Wijnegem voor O. L. Vrouw van de vruchtbare Druiventros⁽¹⁸⁾;

tegen de buikpijnen der kinderen worden zilveren bakerkindjes geofferd in de St.-Pieterskerk te St.-Truiden. Hier staan we voor het volkse sympathiegebruik, n.l. de verering van

(12) J. CHALON, *ibidem*, IIe Deel, blz. 180-181.

(13) J. PIETERS : « De Bœete van Sint Cornelius te Ninove », *Volkskunde*, 39e Jg., 1934, blz. 62.

(14) Victor GAY : « Glossaire archéologique du Moyen âge et de la Renaissance », Tome premier, Paris, 1887, blz. 685.

(15) G. CELIS, *ibidem*, blz. 297.

(16) J. CHALON, *ibidem*, II, blz. 74.

(17) J. CHALON, *ibidem*, II, blz. 178.

(18) J. CHALON, *ibidem*, II, blz. 54.

de H. Erasmus. Hij stierf de marteldood door het uitnemen van zijn darmen; waardoor hij aangeropen werd tegen de buikpijnen⁽¹⁹⁾.

De typische houding van deze zilveren jongens- en meisjesfiguren is gewoonlijk geknield met saamgevouwen handen. Dit type is algemeen verspreid door het ganse land. Dank zij een juiste datering, die wij konden doen van enkele voorbeelden, kwamen we tot de vaststelling dat de vormen van deze figuren weinig geëvolueerd zijn vanaf de 18e eeuw tot op onze dagen. De houding is nog dezelfde gebleven, alleen de randversiering en de kledij verraden de tijdsgeest.

In de reeks eigenaardige ex-voto's nemen de ijzeren figuren een zeer voorname plaats in. De literatuur over dit onderwerp is talrijk, zonder echter benaderende bijzonderheden te geven over hun oorsprong, data en verspreiding. Voor ons land treden twee namen van steden op de voorgrond n.l. Zoutleeuw en Huizingen, waar St.-Leonardus als bijzondere bescherm patroon aangeropen wordt. De ex-voto's, die hier geofferd worden, zijn figuren gemaakt uit gesmeed ijzer, ofwel uitgesneden vormen uit plaatijzer. Algemeen wordt aanvaard, dat het sympathiegebruik hier zijn rol heeft gespeeld. De naam van de H. Leonardus heeft nauwe verwantschap met leên (lenden); vandaar zijn aanroeping tegen lenden-pijn, lamheid, rhumatisme; ook door vrouwen in barensnood wordt hij aangeropen; ten laatsten nog: ter bevrijding van de gevangenen⁽²⁰⁾. Het mag wel eigenaardig genoemd worden, schrijft Chalon, dat de Vlamingen te Huizingen geen ijzeren ex-voto's offeren. Het zijn uitsluitend Walen uit Manage, Gosselies, Zinnik, uit Nijvel en omstreken, die hier komen offeren. Ze brengen die voorwerpen mede, gaan driemaal biddend rond de kerk en werpen dan de ex-voto in een bak, die voor het heiligenbeeld is opgesteld⁽²¹⁾. Volgens Celis, bedroeg het aantal bedevaarders te Huizingen ongeveer 150.000. Tijdens de oorlog 14-18 kwamen honderden vrouwen er bidden om de gevangenen te verlossen en de krijgsgevangenen in hun nood bij te staan. In de kerk staat een kas, waarin de ijzeren ex-voto's liggen. De bedevaarder neemt het gepaste voorwerp, gaat er driemaal mede rond de kerk en legt het voorwerp terug⁽²²⁾. Te Zoutleeuw treft men hetzelfde gebruik aan. St. Leonardus is de patroon van de mijnwerkers en der gevan-

(19) J. FRERE: « Limburgse Folklore » 2e Reeks, Hasselt, 1928, blz. 93.

(20) A. DE COCK: Volksgeneeskunde in Vlaanderen », Gent, 1891, blz. 39.

(21) J. CHALON, *ibidem*, I, blz. 31-33. — J. DE WEERT: « St. Leonardus te Huysinghen », Brabantse Folklore, 3e Jg. n° 17, 1924, blz. 146.

(22) G. CELIS, *ibidem*, blz. 297.

genen, beschermer der zwakke kinderen en moeders in barensood. De ijzeren voorwerpen, die hier geofferd worden, gelijken op fetischen, andere zijn gesneden uit plaatijzer⁽²³⁾. IJzeren manneken werden vorige eeuw nog geofferd te Eppegem (Brab.). De Heilige Clemens wordt daar aangeropen tegen hoest, kinkhoest en andere kinderziekten⁽²⁴⁾.

In de **volksgeneeskunde** heeft het ijzer een voorname rol gespeeld. Het ijzer had de eigenschap de geesten te kunnen verjagen. Naast de ijzeren figuren spelen ijzeren ringen, banden, kronen, nagels, enz. een belangrijke rol in het volksgeloof.

In het plantenrijk vinden wij bij Dodoens de vermelding van ijzerkruid (*verba-officinalis*) als geneesmiddel tegen kwalen waarvoor ook voorgenoemde *ex-voto's* geofferd worden, n.l. als amulet tegen de vallende ziekte, ter genezing van hoofdpijn, «eenen krans van ijzerkruid om de pijn ende weedom des hoofds te verdrijven», ook tegen het lenden-wee, pijn in de zijde⁽²⁵⁾.

De verspreiding, techniek en ouderdom bepalen van deze ijzeren gesmede figuren, zowel menselijke als dierlijke, is een onderwerp dat door R. Andree behandeld is geworden in zijn «*Votive und Weihegaben*». Voor zover hij zijn onderzoek instelde, citeert hij de verspreiding in Zuid-Duitsland, Westelijk Hongarije, Oostenrijk, het gebied van de Elzas en meer naar het Westen toe in België. De verering van St. Leonardus schijnt hierin de voornaamste rol te spelen, alhoewel ten jare 1904, een verval van deze gebruiken aan te stippen viel. Andree is tevens van mening, dat er nog onvoldoende bewijzen voorhanden zijn om de vroegere erediens van Freyer-Fro te vereenzelvigen met de veelvuldige functies van St. Leonardus⁽²⁶⁾. De ouderdom zou niet verder reiken dan de middeleeuwen, en volgens de schrijver zeker niet aan te knopen zijn met de prae-historische tijd. De schriftelijke bronnen raadplegend, beschikken wij over enkele gegevens uit de 17e en 18e eeuw. Te oordelen naar de techniek van de menselijke figuren zijn de oudste zwaar en zodanig gesmeed, dat ze als het ware uit één stuk gemaakt zijn. De kop is hoekig, zoals de staaf, waaruit het stuk gesmeed is. Later maakte de smid het zich gemakkelijker, armen en benen werden afzonderlijk gesmeed en met ijzerdraad aan de figuren gehecht. Aan deze zienswijze van R. Andree kunnen wij toevoegen, dat voor ons land een plaat bekend is

(23) J. Ch. PEETERS: «*De Bedevaart tot de heilige Leonardus te Zoutleeuw*», Brab. Folklore, 2e Jg., n° 7, 1922, blz. 11.

(24) G. CELIS, *ibidem*, blz. 306.

(25) A. DE COCK, *ibidem*, blz. 96, 125, 119, 157.

(26) R. ANDREE, *ibidem*, blz. 86 tot 92, 42-43.

uit de 17e eeuw, waarop de aanroeping van St.-Leonardus staat afgebeeld. Bij de diverse ex-voto's, die er op staan, vinden wij géén voorbeeld van uit ijzer gesmede figuren⁽²⁷⁾. Door een persoonlijke vergelijking van exemplaren uit het Folkloremuseum te Gent met de wassen figuren, menen wij te kunnen wijzen op de zeer nauwe verwantschap in het weergeven van het aangezicht n.l. door inker-ving. Deze wassen figuurtjes kunnen dateren van de 18e eeuw, zodat de gekende techniek van deze ex-voto's ook rond die datum zou te situeren zijn. Het mangelt ons aan voldoende voorbeelden en aan schriftelijke bronnen om met zekerheid de juiste datum te bepalen.

Dank zij een zeer belangrijke mededeling van Prof. Dr P. De Keyser, wenssen wij nog een bijzonder aspect van de ijzeren ex-voto's te belichten n.l. **in verband met de volksgeneeskunde**. In een artikel getiteld « Einwirkung des Paracelsismus auf die Entwicklung des Votivwesens » geschreven door Erwin Richter, wijst deze auteur er op, hoe leerlingen en volgelingen van Paracelsus zijn theorieën bleven verkondigen in de 18e eeuw⁽²⁸⁾.

In verband met de besproken ijzeren figuren is het opvallend, welk groot belang door deze geleerden gehecht wordt aan de theorieën over het magnetisme. Uit het ijzer worden de symbolische ziekten naar de magneet getrokken, waardoor ongeneesbare ziekten verdreven worden. Gezien in het licht van deze theorie, krijgt de ijzeren ex-voto een totaal andere betekenis, het is niet meer een offergeschenk maar wel een doeltreffend geneesmiddel.

Verder ontlenen wij nog aan de stellingen van Paracelsus, uit de pen van Barthold Feind : « Man soll ein Hand, Fusz oder ander Glied, das preszhaft ist und schmerzset, gleich bilden oder auch ein Bildnüz des gesampten Leibes formieren und hernach selbiges Bildnisz pflasteren und salben, » en duidelijkshalve voegt hij er nog aan toe, dat het niét de patient is die moet gezalfd worden⁽²⁹⁾.

Uit **papier gesneden** mensfiguren hebben wij in onze verzameling ex-voto's niet gevonden. Chinezen en Japannezen zijn er mede vertrouwd. Tweemaal per jaar, in de 6e en 12e maand, heeft in alle Shinto-tempels de symbolische algemene reiniging plaats. Ze

---

(27) J. Ch. PEETERS, *ibidem*. Afbeelding blz. 32.

(28) PARACELSUS, Theophrastus Bombastus von Hohenheim, gen., Zwitsers medicus (1493-1541). Hij trachtte specifieke geneesmiddelen tegen de ziekten te vinden, gedeeltelijk volgens de leer der signaturen, volgens welke de werking van een geneesmiddel door zijn gedaante wordt aangeduid (een gele plant tegen geelzucht). Uit Winkler Prins Encyclopedie, XVe deel, 1952, Amsterdam, Elsevier, blz. 159.

(29) Erwin RICHTER : « Einwirkung des Paracelsismus auf die Entwicklung des Votivwesens ». *Medizinische Monatschrift*, Deel 2, Februari 1953, blz. 115. Stuttgart.

worden gewijd en nadien in 't water geworpen. Papieren ex-voto's worden ook zeer talrijk geofferd in de Sankt-Wolfgangskapelle te Kaysersberg⁽³⁰⁾.

Als papieren ex-voto's zonder de menselijke figuur, zijn mij wel bekend de geschreven briefjes met vragen en beloften gericht tot de H. Antonius van Padua, die wij zagen uithangen in de kerk der Paters Minderbroeders, Oude Houtlei te Gent.

Wel kennen wij het gebruik van het offeren van **portretten**. Hiermede bedoelen wij fotos van personen, die bij de heiligenbeelden geplaatst worden. Het is een algemeen verspreid volksgebruik de betrokken personen onder de bescherming van de heilige te plaatsen. Hiervan zagen wij voorbeelden te Gent in de kerk der Ongeschoeide Karmelieten (Burgstraat) bij het beeld van de H. Theresia van Lisieux. Tijdens de oorlogsjaren vooral was het schenken van soldatenportretten een algemeen verschijnsel. Grote verzamelingen hiervan worden aangestipt te Edelare, te Sint-Pieters Jette en te Waver⁽³¹⁾.

Om onze reeks over de menselijke figuur te sluiten bespreken wij als laatste voorbeeld : **het schilderij als ex-voto**.

Veranderingswerken in kerken en kapellen hebben meegebracht, dat oude en interessante voorbeelden weggeborgen of eenvoudigweg vernietigd werden. Zelden worden nog nieuwe voorbeelden bijgebracht. Meestal zijn het kinderportretten die er op afgebeeld staan. Ze werden geofferd voor een bekomen genezing, ofwel bedoeld als opdracht van het kind gedurende een termijn van zeven jaren. Een zeer merkwaardige verzameling van deze ex-voto's is nog te bezichtigen in de kapel van O. L. Vrouw van Schreiboorn te Gent. Het oudste schilderij dateert van 1813, het jongste van 1929. De meeste schilderijen zouden herkomstig zijn van adellijke families en zijn te identificeren door het aangebrachte familiewapen. Ook in de kleine zijkapel van O. L. Vrouw van Kerselare waren talrijke schilderijen te bezichtigen van geofferde kinders⁽³²⁾. In de kerk te Bunsbeek, bij Tienen, bevindt zich een klein schilderijtje uit de XVIIe eeuw, dat St.-Quirinus en een klein kind voorstelt. Het werd geofferd als ex-voto en draagt de volgende legende :

« Gooris Winaedts, geboren te Neervelp, audt zijnde 9 jaren is kreupel geworden in 't jaer 1629 op St Jansavont ende zes

(30) R. ANDREE, *ibidem*, blz. 99.

(31) J. CHALON, *ibidem*, blz. 82, 170.

(32) P. DE MUYNCK : « Folklore uit Oudenaarde », *Oostvl. Zanten*, 10e jg., n° 4, 1935, blz. 48.

jaeren daernaer is genesen geworden door het bezoeken van den H. Quirinus te Binsbeek, naer dat hij graen geoffert hadt soo swaer als hij was »⁽³³⁾.

Een bijzonder aspect vertonen de geschilderde ex-voto's, geofferd ter herinnering aan doodgeboren kinderen, die door aanroeping van een heilige het leven terugkregen en slechts stierven nadat ze het doopsel ontvangen hadden. Reeds vroeger wezen wij er op dat voor schijndode kinderen het gewicht in was of een afbeelding geofferd werd. Thans kunnen wij dit gebruik in eigen land situeren onder vorm van het schenken van een schilderij.

In de kapel van de Bruine Lieve Vrouw te Kerkom (bij St.-Truiden) hing een schilderij, waarop het kind afgebeeld staat dat het leven terugkreeg om te kunnen gedoopt worden⁽³⁴⁾. Het opschrift luidde :

« Carolus Martens en Henricus Strauwen/als getuigen, 20sten Meert 1721/ Hic vocem oratoris exaudis/ Mirakel van het kind van de dood in 't leven gebracht/ door bidden aen de Bruyne L. V. te Kerkom. »

In de kapel van Freeren (Limburg), waar O. L. Vrouw van Zeven Weeën aangeroepen wordt, zijn er talrijke afbeeldingen te zien van kinderen, die tot het leven terugkwamen. Een ex-voto daarvan willen wij vermelden met de nodige verklaring :

« Den 12 October 1750 Jehn Franc Cerexhe en Elisabeth Polis getrouwde in de parochie van St Nicolaes te Maestricht, gebortigh van Herf, hebben hier geëxponeert hun kint doot geboren voor 't miraculeus beelt van de alder Heyligste Maget, hetwelke bekomen heeft leventighe couleur ende heeft naturelijck gesweet, heeft geroert dikwijls sijne regte hant en andere tekens van het leven gegeven, en is den 2'en gedoopt door Elis Licop in presentie van Mar/Elis: Larou, Elis: Sutendal, Cath. Meesen en de veele andere volgens de attestatie van den heer Pastoor⁽³⁵⁾.

Op het beeldje van O. L. Vrouw Virga Jesse te Hasselt vinden wij nog vermeld hoe dode kinderen worden opgewekt om het doopsel te verwerven⁽³⁶⁾.

Volgens oude schriften en een ex-voto uit de kerk van Poperinge wordt aan O. L. Vrouw van Sint Jan volgend verhaal toegeschreven. Het gebeurde in 1479 dat een kind doodgeboren in ongewijde grond begraven werd. De moeder nam heur toevlucht tot Maria.

(33) Em. H. VAN HEURCK, *ibidem*, *Volkskunde*, 28e Jg., 1923, blz. 18 tot 23.

(34) J. FRERE, *ibidem*, blz. 179.

(35) J. FRERE, *ibidem*, blz. 99.

(36) J. FRERE, *ibidem*, blz. 209.

Na drie dagen ontgroef men het lichaam, men bracht het in de St.-Janskerk bij het wonderbeeld en zie, het gaf teken van leven, een priester doopte het en het stierf een uur nadien⁽³⁷⁾.

Ongetwijfeld bevinden zich in ons land nog vele geschilderde ex-voto's die nog niet vermeld werden, en te vergelijken zijn met voorbeelden uit Duitsland en Zwitserland, zoals die beschreven en afgebeeld staan in wetenschappelijke bijdragen over Volkskunde⁽³⁸⁾.

De afbeeldingen, die wij zagen, verhalen op pittoreske manier waarom de ex-voto geofferd werd, bijkomende uitleg scheen overbodig, alleen het woord ex-voto staat er op vermeld met het jaartal. Te Brugge in de kerk van O. L. Vrouw der Potterie zagen wij een mooi voorbeeld van geschilderde ex-voto. Het tableau dateert van 1632 en stelt voor een schipper, die behouden belandde na een hevige storm.

De voorbeelden van geschilderde ex-votos uit ons land wijzen er op dat ze grotendeels opgedragen worden aan O. L. Vrouw.

Het lijkt mij voorbarig uit de behandelde stof zekere besluiten te willen trekken. Nochtans veroorloven wij ons op zekere punten de aandacht te willen vestigen.

Voor wat het gebruik van de ijzeren figuren betreft, kan meer het accent gelegd worden op het gebruik van het materiaal, n.l. het ijzer. De magische kracht, die aan de voorwerpen in ijzer toegeschreven wordt, bracht mede dat de fijnere afwerking bijzaak werd.

Wassen figuren kunnen hun oorsprong vinden in een handeling, n.l. het offeren van eigen gewicht, zoals dit gebruikelijk was voor graangewassen, vlas, enz. De oudst bekende voorbeelden van wasen figuren wijzen in die richting. Wij aanvaarden de verklaring van de heer M. de Meyer, naar voren gebracht tijdens een bespreking van ons onderwerp⁽³⁹⁾, namelijk : dat de hagiographie een rijke bron bevat voor de studie der menselijke figuur geofferd als ex-voto. In deze beschrijving van heiligenlevens vinden wij beschreven, het offeren van de menselijke figuur in vervanging van de eigen persoon.

Bij vergelijking van zilveren en wasen menselijke figuren stellen wij vast dat het ex-vototype bijna niet gewijzigd is en een continuïteit waar te nemen valt vanaf de 17e eeuw tot op onze dagen. Dit ex-vototype is zowel door gans ons land als in het buitenland bekend.

Lic. M. DAEM.

(37) G. CELIS, *ibidem*, blz. 215.

(38) R. ANDREE, *ibidem* « *Votivtafel aus einer bayerischen Marienkapelle* », blz. 172.

(39) M. DAEM : « *Ex-voto's* », *Handelingen van het Twintigste Vlaams Philologencongres, gehouden te Antwerpen, 1953*, blz. 237.

Het Reuzenkonvent te Wetteren

Op Zondag 27 Maart 1955 werd te Wetteren, naar aanleiding van de aankomst van de «Ronde van Vlaanderen», de populaire wielervoerders, een reuzenkonvent gehouden. Een nieuwigheid. De samenkomst van de reuzen uit ons land werd belegd door de gemeente Wetteren samen met de plaatselijke vereniging «Sport en Nering» en het Nieuwsblad-Sportwereld, de inrichter van de «Ronde».

De **Reuzenoptocht** werd gehouden in de vroege namiddag om de toeschouwers door een ander soort kijkspel te vergasten tussen de aankomsten in van de «Nieuwelingenkoers» Zottegem-Wetteren en die van de laatste rit van de «Ronde van België» voor liefhebbers. En 's avonds, na de aankomst van de «Ronde van Vlaanderen» zelf, zou dan op de Grote Markt de **Ronedans der Reuzen** de slotapothecose vormen van de dag.

Het weder viel niet mee. Het was koud en er zat een scherpe wind, wat voor de gezondheid van de reuzen niet bevorderlijk is. Er werden twee optochten gevormd; één ervan vertrok vanaf de Warandelaan naar het F. Beernaertplein (Dries) toe, de andere vertrok van dit laatste plein en trok naar de Warandelaan, tot aan de aankomstlijn van de «Ronde van Vlaanderen», waar de tribunes stonden opgesteld. Beide stoeten, die elk nog in 2 groepen waren onderverdeeld, voorafgegaan van muziek, waaronder de Postharmonie van Gent, kruisten mekaar aan de Jan Broeckaertlaan. Nu en dan werden danspassen uitgevoerd.

De reuzen werden door een jury, ééns bij den doortocht, ééns op de plaats van opstelling en dan nog eens bij de slotapothecose geschouwd om de prijzen door het stadsbestuur van Wetteren uitgelooft, toe te kunnen kennen.

Een zeventigtal reuzen, traditionele grote draagpoppen, plus de «Kempische Reuzenclub», die een twintig man sterk is, alles te samen rond de negentig reuzen hadden daadwerkelijk aan de oproep der inrichters beantwoord. Ze kwamen alle uit het Vlaamse land. De reuzen uit een drietal Waalse steden, evenals die van Leuven en Torhout, die zich hadden aangemeld, lieten verstek gaan. Het drama van Lede, waar de reuzen op de vooravond van 't konvent in de vlammen opgingen⁽¹⁾ en het ongeluk, dat de

---

(1) Als de vogel Phoenix zijn de reuzen van Lede, markies Willem Bette en markiezijn Anne Marie de Hornes een maand naderhand op 26 April 1955 reeds uit hun asse verzezen.

reus van Heusden overkwam, beletten natuurlijk deze heerschapen op het appel aanwezig te zijn.

Vermelden we dat al de Wetterse reuzen, en ze zijn talrijk, want met z'n achten in het geheel, als voortreffelijke gastheren optraden en buiten mededinging aan het konvent deelnamen. Diezelfde dag immers werd nog een nieuwe reus — de achtste — aangemeld, **Jerommeke**, de reus van «Sport en Nering», We zagen hem op de markt opgesteld staan maar meegaan kon ie nog niet! De reus van de Brandweer van Wetteren, statige en indrukwekkende pompier, ging aan de kop van de optocht en leidde de eerste groep op. Hij is geheel door de leden der brandweer zelf vervaardigd en hij mag er zijn! De vervaardigers verdienen een pluimpje. Verder traden als gastheren op: Liza en Poliet, de reuzen van Wetterenberg, Piroen en Caesarina van Wetteren-Molenhoek en natuurlijk de venerabele en prachtige reuzen van de gemeente Wetteren zelf, Goliath en zijn gemalin, die de onkost van een nieuw kostuum schenen gedaan te hebben, zo fris en opgepimpeld dat ze er uitzagen!

En zo defileerden dan vóór jury en toeschouwers, naast de juistvermelde reuzen van Wetteren: de imposante Goliath, de reuzin en Kinnekebaba van Geraardsbergen; Tonus en Tonia, omringd van hun zeven Tonuskens, van Gavere; Diederik de kruisvaarder en Aldegonde, zijne gade, met een talrijk zwaar uitgedost gevolg, van Beveren-Waas; Jan en Mie van de dekenij Kunststraat en aanpalende straten van Sint-Amandsberg; de niet minder statige prinses Albrecht en Isabella van de dekenij Sleepstraat, Gent; de kruimige textielreuzen van de «Vereniging voor Vreemdelingenverkeer», van Ronse; Mante en Kalle van Zomergem; volgden als tweede groep: Reus en Reuzin van Vilvoorde, aanhangers van de slanke lijn, met hun twee kinderen: Janneke en Mieke, deze reuzen horen toe aan de Vilvoordse koninklijke rederijkerskamer «De Goudbloem», verder: Hugo en Eglina van Zelzate; de drie reuzen van de vereniging «Beter laat dan nooit» van de Nederwijk van Ninove: Doeken, Doka en Gerard; Bacchus en Isabella met hun karakteristieke koppen van het feestcomité «Hoeksken», Evergem, samen met hun kinderen David en Katharina en «de boorling», die ook al overal mee rondgetroond wordt; Jef Tomat en Mie Spruyt met hun twee kinderen, Jefke en Mieke, van «De Verenigde Statiestraatvrienden» van Lebbeke; Ida en Karel van Lovendegem; Gratiaan, de kruisvaarder en Ermelinde, zijne gemalin van het «Feestcomité Boelaartkermis» van Eeklo.

Deze twee groepen vormden de eerste stoet.

De derde groep zette in met nog twee andere reuzen van Ninove, ditmaal die van de Geraardbergse straat; dan volgden de reus van Hamme-Zogge; de groep van de reuzen van Nederbrakel, Pie en Pia met hun talrijk gevolg; de groep daarna, niet minder talrijk, van de « Kempische Reuzenclub » van Turnhout, iets apart nog onder het reuzenvolk. Overigens een interessante groep in typische Kempische klederdracht⁽²⁾.

Eindelijk, geleid door Wetteren-Molenhoek, bracht groep Vier : Fransoo en Adèle, de reuzen van Zulte, die ook al jaren beginnen te tellen; Djoos en Petronella uit Leupegem met hun dochter; Goliath en Petronella van de dekenij Walput uit Oostakker, samen met hun guitige tweeling : Tijl en Nele; de twee reuzen van het feestcomité « Kovekenskermiss » uit Lokeren met name Koven en Koverinne; dan de twee reuzen Korneel en Kornelia van de « Reuzevrienden van Merelbeke »; Julius Caesar en Caesarine van het feestcomité « Verhoogstraat », dat twee gemeenten beslaat : Serskamp en Schellebelle en ten slotte twee reuzen uit St.-Gillis-Dendermonde. Aldus de samenstelling van de tweede stoet.

Na het defilé begaven de vier groepen zich naar de hun aangegeven respectievelijke kampeerplaatsen, van waaruit zij 's avonds de markt zouden overrompelen, terwijl dragers en begeleiders zich onder hun tent ofte he(i)rberg terugtrokken, het sinjaal voor de slotapothose verbeidende.

Nadat de wielerfestiviteiten of -activiteiten achter de rug waren, zakte het publiek af naar de Grote Markt, waar de Wetterse Gemeentereuzen in het midden hadden post gevat, samen met hun meisjesgroep die voor de pui van het stadhuis enkele danspassen uitvoerden en een welkom aan de reuzen toezongen.

Dan riep de heraut van Wetteren uit het balkonvenster van het huis der gemeente alle reuzen op :

« Ruimt weg, maakt plaats!
De Reuzen zijn daar!
Ruimt weg, maakt plaats :
Het Reuzenpaar ! »

Op dit ogenblik kwamen van uit vier straten tegelijk, Kerkstraat, Wegvoeringstraat, Van Cromphoutstraat en Fl. Leirensstraat, die op de markt uitgeven, de reuzen de markt opgedromd en vulden met hun hoge gestalte en al hun gevolg de marktruimte, terwijl de muzieken het reuzenlied aanhieven.

(2) We zouden willen suggereren aan deze « Kempische Reuzenclub » een of een paar draagpoppen van hogere gestalte, zoals zij er zover in Wetteren hebben ontmoet, in hun club op te nemen. Dan zouden zij in de Kempen dat, voor zover ik weet, nog braak ligt, werkelijk baanbrekend « reuzewerk » verrichten.

Wanneer al de reuzen ter plaats waren geraakt nodigde de heraut hen uit tot dansen :

« Leve, leve, leve!
Onze grote reuzegom!
Gij blijft bij ons in ere
Te kermis keert gij were
En dansen nu op fluit en trom! »

De vijf strofen van het reuzenlied werden gezongen en bij het refrein draaiden en dansten en waggelden, elk op zijn wijze en maniere, de fiere reuzegoms. Het was een feestelijk zicht en een kleurrijk schouwspel.

Een laatste wekroep van de heraut weerklonk :

« Wij juichen, wij joelen,
Wij danken u nog
Wij klingen, wij zingen
Met kroost en met gâ
Wij groeien, wij bloeien
Op Wetterens' grond.
Leve, leve, leve
Wetteren vrij en groot!
Hooft gij den reuzenkreet weerschallen :
Wetteren vrij en groot!
Met reuzenmacht door allen!
Uw eedle volkskracht, volksheil groot :
Dus blijve Wetteren vrij en groot! »

En toen kwam het plechtig ogenblik der **proclamatie**, de uitspraak van de jury! Midden plechtige stilte klonk luid van uit de hoogte, wijl al die reuzen horkten, de stem weer van de heraut :

« Uit naam van Hunne Hoogheden Prins Goliath en zijne Gemalin de Reuzin van Wetteren en hunne neven en nichten, de Reuzen van den Berg, van den Molenhoek, van « Sport en Nering » en den Pompier, die als gulle gastheren van het Reuzenkonvent op 27 Maart 1955 optraden, verklaart de door de Wetterse magistratuur aangestelde Jury, dat, na driedubbele schouwing en gewetensvolle beraadslaging, waarbij ieders verdienste met de grootst mogelijke rechtvaardigheid werd gewikt en gewogen, werd besloten en blijft besloten dat de prijzen uitgelooft voor de :

le Reeks, zijnde de grootste groep, worden toegewezen aan :

Ex-aequo : 1° De Reuzen van Turnhout (nr 28) en de Reuzen van Nederbrakel (nr 37).

2° De Reuzen van Beveren-Waas (nr 12).

3° De Reuzen van Leupegem (nr 5).

2e Reeks, zijnde de schoonste Reus (alias Reuzin), worden toegewezen aan :

- 1° De Reus van Gavere (nr 17).
- 2° De Reuzin van Schellebelle (nr 15).
- 3° De Reus van Ronse (nr 9).

3e Reeks, zijnde het schoonste Reuzenpaar, worden toegewezen aan :

- 1° De Reus en de Reuzin van Geraardsbergen (nr 18).
- 2° De Reus en de Reuzin van Gent-Sleepstraat (nr 8).
- 3° De Reus en de Reuzin van Eeklo-Boelaar (nr 34).

4e Reeks, zijnde de schoonste groep, worden toegewezen aan :

- 1° De Groep van Beveren-Waas (nr 12).
- 2° De Groep van Vilvoorde (nr 29).
- 3° De Groep van Evergem (nr 22).

5e Reeks, zijnde de verstgekomenen, worden toegekend aan :

- 1° De Groep van Turnhout (nr 28).
- 2° De Groep van Vilvoorde (nr 29).
- 3° De Reuzen van Zulte (nr 1).

De Jury verheugt zich over de overgrote bijval van dit gedenkwaardig Reuzenkonvent en hoopt dat dit prachtig voorbeeld van folklore navolging zal vinden.

Zij spreekt haar oprechte dank uit aan de vele toegewijde inrichters van deze folkloristische manifestatie : het stadsbestuur van Wetteren, Sport en Nering en het Nieuwsblad, en niet het minst aan de talrijke Reuzen en hun gevolg, die van heinde en verre; uit alle hoeken van het schone Vaderland der Reuzen zijn opgekomen.

Zij verzoekt het talrijk opgekomen volk, met haar uit te roepen :
« Leve de Reuzen en hun onsterfelijk en glorieus geslacht!
Zij mogen leven in de Gloria! ».

De Jury :

De voorzitter : Mr Jozef Vermeulen, Voorzitter van de Commissie van het Museum voor Folklore van Gent.

De leden : Prof. Dr P. De Keyser, Ere-Voorzitter van de Bond der Oostvlaamse Folkloristen.

Fernand Van Es, Voorzitter van de Bond der Oostvlaamse Folkloristen.

Herman Verbaere, kunstschilder.

De bekroonde reuzen werden telkens door het talrijke publiek luid toegejuicht en zij zelf gaven naar reuzenfatsoen blijken van dankbare vreugde. Vanzelfsprekend lieten de aan de dagorde geciteerde groepen zich niet onbetuigd. Na de proclamatie hieven

de muziekkorpsen lichte deuntjes aan en de reuzen in slotapothese dansten en draaiden nog een hele poos tot groot jolijt van jong en klein. Er waren er bij die met zo'n buitengewone vaardigheid dolle vreugdepassen uitvoerden en met breed-uitslaande armen gewaagde tolpirouettes ten beste gaven, dat we het toen hebben betreurd dat er ook geen prijs voor de beste dansers werd uitgelooft. Het werd eens te meer een fleurig spektakel dat cameramen op band trachten vast te leggen.

's Avonds had dan in de verlichte gemeenteraadszaal de prijs-uitreiking plaats door de schepenen van Wetteren in aanwezigheid van de leden der jury. De Heer Burgemeester, de heer Duchateau, elders weerhouden, had zich laten verontschuldigen. Niet genoeg kunnen we het initiatief onderstrepen en toejuichen van het Schepencollege van Wetteren dat besloot de uitgelooftde prijzen te doen bestaan in prachtige borden in Delfts aardewerk, waarop in blauwe kontoeren de gemeentereuzen van Wetteren waren afgebeeld. Aan de winnaars uit elke reeks werden, naar gelang hun klassering, een bord van groter of kleiner formaat toegekend. Het kon niet beter. Daarnaast kregen alle deelnemers nog eene herinneringsmedaille.

Het reuzenkonvent van Wetteren was een groots-opgevatte onderneming, grotere steden waardig. De inrichters wezen oprecht gefeliciteerd. Dit konvent zal in de annalen van het Vlaamse reuzengeslacht een uitzonderlijke bladzijde blijven vormen⁽³⁾.

V.

OOSTVLAANDREN 'T REUZENLAND.

Erratum.

In de keur uit de Gentse Gedichten van Joost Wielandt, is in het kwatrijn « Oostvlaandren 't Reuzenland » op blz. 114 van deze jaargang een hinderlijke drukfeil bij de laatste verbetering ingeslopen. De eerste regel is namelijk weggevallen en de laatste regel staat er tweemaal afgedrukt; een goede en een andere versie!

Het gedicht moet aldus gelezen worden :

Oostvlaandren, 't land waar blommen ende bleuzen
En stappen op in blijden, bonten stoet
Het liefst van al het Volk der Vlaamse Reuzen
En waar elkeen met fierheid ze begroet !

Redactie.

---

(3) Men zie : « Officieel Programma. 27 Maart. Ronde van Vlaanderen, ingericht door Het Nieuwsblad-Sportwereld. Prijs : 3 frank », met « Programma van de Reuzenstoet », blz. 12-13 en een artikel « Onze Reuzen in de Ronde », blz. 15 en 17.

Het Laatste over de Nieuwjaarskaarten van de bode van de Gentse Dierentuin

Op blz. 35-43 van deze jaargang van « Oostvlaamsche Zanten » gaven we een serie addenda en nadere dokumentatie bij een artikel van E. H. G. Celis (Mei-Juni 1954) over de nieuwjaarskaarten van de bode van de Gentse Dierentuin. We zegden er in dat, op twee na, de reeks van het Bondsarchief volledig was.

Thans kunnen we, dank zij de inlichtingen ons bereidwillig verschaft door ons medelid de Heer G. Boelens, die zelf een volledige collectie bezit, de leemten in onze beschrijving aanvullen.

De twee ontbrekende jaren waren 1887 en 1888.. Hier volgt dan hunne beschrijving.

1887. De kaart is van een buitengewoon formaat : 18×21,3 cm. en geeft ons het grondplan van de dierentuin weer, naar het Z.W. gezien. Bovenaan: de « Rue Bénard »⁽¹⁾, links: de « B(oulevard) du J(ard)in Z(oologi)que⁽²⁾ en de R(ue) du J(ard)in⁽³⁾ en rechts de « Quai des Moines ».

Links, onderaan in een ovaal: « Guide du Jardin Zoologique de Gand, 1887. » Rechts de « Légende », met verwijzing op nummers naar de hokken van de verschillende dieren en op hoofdletters naar de onderscheiden gebouwen van de dierentuin.. Ook een halvecentimeterschaal der afstanden is opgegeven. Onderaan de plaats waar het fokstation is aangeduid, staan de letters: « C.V.D.B. del. ». De zwarte druk op wit mat karton gebeurde in de steendrukkerij « B. Gilliet. Gand ». De bode is nog **B. Matthys**. Maar het zal zijn laatste jaar zijn. In ons artikel bl. 35, voorlaatste lijn, gelieve men dus te rectificeren : B. Matthys van 1877 tot en met 1887, in plaats van 1888.

Door deze kaart wordt ook het aantal bodekaarten door de steendrukker B. Gilliet vervaardigd op twee gebracht; dus 1886 én 1887 in tegenstelling met wat op blz. 39, lijn 33, wordt gezegd!

Deze bodekaart is reeds aanwezig in de verzameling van het Bondsarchief.

(1) Onder de stichtende leden van de « Société d'Histoire Naturelle », de oprichtster van de Dierentuin, wordt een F. X. Bénard vermeld. Is daar een aanleiding te vinden voor de naamgeving der Bénardstraat die zuidwaarts de Dierentuin begrenst?

(2) Thars verlegd naar het laatste gedeelte van de President Rooseveltlaan, tussen Muinkdreef en Bénardstraat, gedeelte dat door de gronden van de Dierentuin werd getrokken.

(3) Het eerste, oost-westgerichte deel van de toenmalige Hofstraat werd het begin van de huidige Muinkdreef (tussen Dierentuinlaan en Hofstraat). De rest N-Z georiënteerd bleef **Hofstraat**.

1888. Het eerste jaar dat **Charles Canepeel** als bode van de Dierentuin optrad. Men verbeterde dus ook de eerste lijn op blz. 36 volgender wijze : Ch. Canepeel van 1888 tot aan het einde in 1903. De nieuwjaarskaart van de nieuw-aangeworven bode was nog niet geïllustreerd en enkel van visietkaartformaat: $9\frac{1}{2} \times 5\frac{1}{2}$ cm., met de volgende gelithografeerde tekst op wit glanzend, geëmidoneerd karton : « Charles Canepeel / Concierge au Jardin Zoologique / a l'honneur de vous présenter ses meilleurs / souhaits de nouvel an. » Onderaan in rechterhoek: 1888.

Deze bodekaart ontbreekt in de reeks van het bondsarchief. Het is de enige. Wie ze ons mocht kunnen bezorgen, zouden we dank weten.

In verband met de ontbinding van de Maatschappij van de Gentse Dierentuin (22 Maart 1904) en de verdere afwikkeling der likwidatie nog het volgende. In het stadsarchief te Gent (Atlas Goetghebuer) berust nog een affiche van de verkoping van de gronden. We leren er uit dat de dierentuin een oppervlakte had van 5 Ha, 47 a., 90 cent. De veiling geschiedde in een « séance unique » op 27 Juni 1904» in de verkoopzaal der notarissen, Winkelstraat, 1. « Mise à prix: 500.000 frs ». Harde goudfranken natuurlijk. Ik weet niet tegen welke prijs, de loten definitief werden toegewezen.

Vermelden we nog ten slotte dat door de « veeartsenijkundige » Edward Campens reeds in 1853 (twee jaar na de stichting) een uitvoerige beschrijving van de aanwezige dieren samen met een beknopte beschrijving van het park, werd samengesteld, die, onder de titel «**De Gentsche Diergaarde**», als nummer 8 van zijn boekenreeks door het Willemsfonds bij H. Hoste, boekhandelaar, Veldstraat, 13, te Gent werd uitgegeven. Drukkerij I. S. Van Doosselaere. Met een groot aantal houtsneden door E. Bocquet geïllustreerd. 120 blz.

En in 1854 verscheen een « **Guide au Jardin de la Société Royale de Zoologie de Gand** » par L. T. (= L. Tytgadt) Secrétaire-Gérant de la Société. Te Gent gedrukt bij de « Imprimerie et Lithographie de G. Jacquain » uit de Onderstraat. 85 blz. Verlucht met talrijke platen in en buiten den tekst door G. Jacquain. Deze laatste zes in aantal, waaronder één uitslaande. De illustratie van de titelpagina is een verbeterde uitgave van de vóórbladzijde van het maatschappelijk aandeel, door ons op blz. 36-37 beschreven.

Jos. VERMEULEN

Doodbidden.

Als aanvulling bij onze bijdrage «**Moord door Magie**» (Oostvlaamsche Zanten, 30e jg., 1955, nr 5), waarin wij er op wezen, dat talrijke Vlaamse schrijvers invultatie-praktijken in hun werken beschreven hebben, brengen wij hierna twee citaten, die bewijzen, dat ook Ernest Claes dit gebruik bij de door hem bestudeerde volksmensen heeft opgemerkt.

Beide uittreksels komen voor in «**De Vulgaire Geschiedenis van Charelke Dop**» (6e druk, N.V. Het Kompas, Antwerpen, «De Feniks»-Reeks, z.d.):

Blz. 14: «Acht dagen heb ik (Charelke Dop) eens elke avond vijf Vader-Onzen en vijf Wees-Gegroeten meegelezen, voor een «bijzondere intentie» gelijk ze dat noemde, en op 't eind kwam het uit, dat het voor mijn eigen dood was dat ik gelezen had. Dàar was ze (zijn vrouw Anzelien) toe in staat!»

Blz. 47: Toen Jef Bandelier, die op de Verkensmerkt woonde en een rijke potter was, aan zijn eind kwam, zei Miel, zijn zoon, die ge nu met Hoogwaardig een lanteernke ziet dragen in de processie: «Eindelijk, daar heb ik nu al paternosters genoeg voor gelezen».

A. VAN HAGELAND

De Volksdichter Pee van Hoye

Erratum.

Op blz. 56 van deze jaargang verscheen een artikel over de volksdichter Pee van Hoye te Zeveneken, van onze medewerker F. Van de Vijvere.

Op de derde lijn van het alinea gelieve men te lezen als geboortedatum 1 November **1855**. Had ie blijven leven, de man zou nu juist honderd jaar geworden zijn! Dus niet 1955.

De Redactie.

Personalia

Eresecretaris L. Verlodt overleden.

Bij het ter perse zijn van dit n^r vernamen wij het overlijden op 10 November 1955 van onze betreurde eresecretaris L. Verlodt. Wij betuigen zijn dochter, Mejuffer M. Verlodt, onze innigste deelneming. Een In memoriam zal hem toegewijd worden in n^r 1 van de volgende jaargang.

HET BESTUUR.

JAARLIJKSE ALGEMENE STATUTAIRE VERGADERING VAN DE BOND DER OOSTVLAAMSE FOLKLORISTEN

op Zondag, 30 October 1955

in de Voordrachtzaal van het Stadsarchief, Abrahamstraat, 13, te Gent.

A g e n d a .

1. — Openingsrede door de Heer Fernand VAN ES, voorzitter van de Bond.
2. — Jaarverslag over de bedrijvigheid van de Bond door de Heer Maurits BROECKHOVE, secretaris van de Bond.
3. — Jaarverslag over de bedrijvigheid van het Museum voor Folklore door de Heer Julien BOES, conservator van het Museum.
4. — Jaarverslag over de financiële verrichtingen van de Bond door de Heer Raoul DEPOORTER, penningmeester van de Bond. Rekening 1954 — Begroting 1956. Benoeming van twee controleurs.
5. — Wijziging aan artikel 9 der statuten : brengen van het aantal beheerders van 13 op 15.
Voorstel : « De beheerraad bestaat uit 15 leden : een voorzitter, twee onder-voorzitters, een secretaris, een penningmeester, een archivaris-bibliothecaris en negen raadsleden. De raad is in twee delen om de twee jaar bij geheime stemming, vernieuwbaar. Het ene deel bevat : de voorzitter, één ondervoorzitter, de penningmeester en vijf raadsleden. Het andere : één ondervoorzitter, de secretaris, de archivaris-bibliothecaris en vier raadsleden ».
6. — a) Verkiezing van 6 leden van de beheerraad in vervanging van de hh. Julien Boes, Gabriël Celis, Raoul Depoorter, Prosper Luyckx, Lodewijk Verlodt en Jozef Vermeulen, uittredend en herkiesbaar.
b) Verkiezing van eventueel twee nieuwe beheerders.
7. — Rondvragen en suggesties.
8. — Voordracht door Prof. Dr Paul DE KEYSER, Ere-Voorzitter van de Bond :

« FOLKLORISTICA UIT HET GENTS WOORDENBOEK VAN L. LIEVEVROUW-COOPMAN ».

De zitting werd te 10.15 u. door de voorzitter, de Heer Fernand Van Es, voor geopend verklaard.

In zijn openingsrede heette de voorzitter de aanwezigen hartelijk welkom en bracht een warme hulde aan de eresecretaris L. Verlodt, die gedurende 22 jaar met toewijding en liefde het secretariaat van de Bond waarnam en wegens zware ziekte genoodzaakt werd zijn ontslag in te dienen. Een hulde-telegram zal hem gestuurd worden. Hij maakte tevens de lof van de nieuw aangestelde secretaris, dhr. M. Broeckhove.

Verder legde hij de redenen uiteen waarom het Bestuur voorstelt artikel 9 der statuten te wijzigen. Het aantal beheerders zal gebracht worden van 13 op 15. Twee nieuwe beheerders zullen dus dienen verkozen te worden. Hij eindigde met een oproep tot de aanwezigen om nog meer propaganda te maken voor de Bond.

De rede van de Heer Voorzitter werd warm toegejuicht.

De volgende leden lieten zich verontschuldigen :

Mevr. Famelaer-Coene Elvire, Erelid, Oostakker-Lourdes; Prof. Dr Robert Foncke, Voorzitter van de Commissie voor folklore (Vlaamse Afdeling), Brussel, die ons bestuurslid dhr Jules Pieters, lid van de voornoemde Commissie, aanstelt als

vertegenwoordiger dezer; E. H. Gabriël Celis, Ondervoorzitter van de Bond, Gent; Prof. Dr Frans-M. Olbrechts, Directeur van het Koninklijk Museum van Belgisch Kongo, Tervuren; Dhr. Ferdi Van de Vijver, Gemeenteraadslid te Borgerhout; Dhr Leon Defraye, Gemeenteraadslid te Deerlijk; Dhr Hervé Stalpaert, Onderdeken van de Westvlaamse Folkloristen, Assebroek-Brugge; Dhr Renaat Van Der Linden, Lic. Wijsbegeerte en Letteren, atheneumleraar, Zottegem.

Daarna werd het woord verleend aan de secretaris Maurits Broeckhove voor de lezing van het jaarverslag 1955 over de bedrijvigheid van de Bond. Zijn verslag luidde als volgt :

« Voor de eerste maal heb ik de eer U het jaarverslag over de bedrijvigheid van onze Bond voor te dragen.

Het maatschappelijk jaar 1954-1955 was een kalm jaar. Nochtans kenmerkte het zich door twee grote gebeurtenissen :

1) Het ontslag in Januari van de Heer Verloot als secretaris van de Bond, functie die hij sedert 1933 waarnam. Op zijn uitdrukkelijk verzoek, heeft het Bestuur moeten afzien van de plechtige openbare hulde, waarop hij voorzeker recht had. Om zijn grote verdiensten en toewijding aan de Bond, werd hem de titel van eresecretaris toegekend.

2) De viering op 19 Juni van onze ondervoorzitter van de Bond en voorzitter van de Bestuurscommissie van het Museum voor Folklore, de Heer Jos. Vermeulen, ter gelegenheid van zijn 60^e verjaardag.

De Heer voorzitter Fern. Van Es begroette eerst de jarige namens de Bond en betrok zijn aanwezige zuster Mej. Vermeulen bij de hulde. Daarna kwamen Prof. Dr Robert Foncke namens de Nationale Commissie voor Folklore, Prof. Dr Paul De Keyser namens de Vereniging van Oostvlaamse Letterkundigen (V.O.L.) en ten laatste de Heer Van Hauwaert als vriend en oud-collega, hulde brengen aan de gevierde. Aan deze geslaagde plechtigheid zullen de aanwezigen een blijvende herinnering bewaren.

Ons tijdschrift « Oostvlaamse Zanten » verscheen regelmatig en bevatte naast de zeer interessante bijdragen, ook tal van mededelingen, zanten, In Memoriams, personalia en boekbesprekingen.(1)

In het kader der Naschoolse Werken en in samenwerking met de bestuurscommissie van het Museum voor Folklore, richtte de Bond, de traditie getrouw, dit jaar ook kosteloze voordrachten in. In totaal waren er 14 en alle beleefden een welverdiend succes. Het algemeen totaal der voordrachten bereikt aldus voor 't ogenblik : 236, wat een niet geringe prestatie van cultuurverspreiding is.

We hoorden gedurende dit maatschappelijk jaar achtereenvolgens :

- Op 12 December 1954 : Mejuffer Lic. Wijsbegeerte en Letteren Jenny De Smet, met « **Huisnamen te Gent van 1280 tot 1786** ».
- Op 9 Januari 1955 : Mevrouw Osw. Joh. de Schampelaere, met « **Volksdansen op Sicilië** », geïllustreerd met kleurfilm. (Eigen opnamen).
- Op 23 Januari 1955 : de Heer Pierre Gorissen, adjunct-conservator bij het Algemeen Rijksarchief, met « **De Slekkentrekkers te Ronse** ».
- Op 27 Februari 1955 : de Heer Jules Pieters, gemeente-secretaris te Serskamp en lid van de Nationale Commissie voor Folklore, met « **Bouwlegenden in Oost-Vlaanderen** ».

---

(1) Voor de uitvoerige opsomming ervan, verwijs ik thans naar de verder in dit nummer gepubliceerde inhoudstafel.

- Op 20 Maart 1955 : de Heer Hervé Stalpaert, onderdeken van de Westvlaamse Folkloristen, met « Volksliederen per vliegende blad ».
  - Op 3 April 1955 : de Heer Francis Fredricx, hoogstudent, met « Schotse spook-geschiedenissen », geïllustreerd met lichtbeelden en muziekplaten.
  - Op 24 April 1955 : de Heer Prof. Dr Robert Foncke, ondervoorzitter Nat. Commissie voor Folklore, met « Volksboeken en grappige vertelselbundels ».
  - Op 15 Mei 1955 : de Heer Drs Walter Giraldo, leraar aan het Atheneum te Zottegem, met « Op beëweg door Wallonië », geïllustreerd met projecties.
  - Op 10 Juli 1955 : de Heer Lic. Wijsbegeerte en Letteren Renaat Van Der Linden, leraar aan het Atheneum te Zottegem, met « Over volksdevotie in Zuid-Oost-Vlaanderen », geïllustreerd met film.
  - Op 7 Augustus 1955 : De Heer Hugo Arens, Lic. Germ. Fil., leraar M.O. te Brugge, met « Inhoud der Wase volksagen », geïllustreerd met eigen bandopnamen.
  - Op 4 September 1955 : de Heer Julien Boes, conservator van het Museum voor Folklore, met « Vondelingen ».
  - Op 25 September 1955 : de Heer Drs Marcel Daem, regionaal secretaris voor Beroepsopleiding, met « De bakkersnering te Gent ».
  - Op 9 October 1955 : de Heer Roekeloos, voorzitter van de V.V.V. te Ronse, met « Zotte Maandag en Fiertel te Ronse », geïllustreerd met films.
- Heden, 30 October 1955 : zal Prof. Dr Paul De Keyser optreden met « Folkloristica uit het Gents Woordenboek van Lodewijk Lievevrouw-Coopman ».

Het Bestuur bedankt van harte de Dames en Heren voordrachtgeefsters en voordrachtgevers voor hun medewerking en drukt de hoop uit hen nog meermaals te zien optreden.

Voor de komende voordrachten hebben wij reeds de toezegging van de h.h. Van Hese, Giraldo, Laureys, Van Haver en De Geeter.

Ons ledental is nagegnoeg hetzelfde gebleven; wij begroetten met vreugde 17 nieuwe leden.

Ik ben verplicht dezelfde klacht te uiten als mijn voorganger : namelijk talrijke leden verzuimen uit eigen beweging hun jaarlijkse bijdrage te betalen. Op een eerste rondschrijven gaven vele gevolg, de overigen daarentegen betaalden slechts na een tweede uitnodiging. Dit is te betreuren, want nog afgezien van het vele administratief werk, geeft dit aanleiding tot nutteloze onkosten. Ik doe beroep op onze leden-achterblijvers om in 't vervolg in het begin van 't jaar hun bijdrage te storten. Dat zij vooral niet vergeten dat wij de drukkosten van ons tijdschrift regelmatig moeten betalen.

Tot slot vestig ik Uw aandacht op de prijsvraag 1955 ten laste van het Alfons De Cockfonds. Het onderwerp luidt : VOLKSHUMOR : Een studie over de naijver tussen twee gemeenten gelegen in Oost-Vlaanderen en zijn weerslag op de volkstaal en de volksletterkunde (spotnamen, spotrijmen, spotverhalen, spotliederen en -gedichten, spotprenten, zinnebeeldige voorstellingen, enz.). Gebeurlijk kan ook de naijver tussen een gemeente uit Oost-Vlaanderen en West-Vlaanderen in aanmerking komen. De handschriften, geschreven of getypt moeten vóór 31 December 1955 gestuurd worden aan het Secretariaat, Oscar de Gruyterstraat, 34, Gent. De uitgelooftde prijs bedraagt 1500 Fr.

Ik dank U voor Uw aandacht ».

De Heer Broeckhove werd door de Heer Voorzitter bedankt voor zijn kort en tevens volledig verslag.

Als tweede jaarverslag — punt 3 van de dagorde — volgt een uiteenzetting over de activiteit in 1955 van het Museum voor Folklore door de Heer Conservator Julien Boes, voorgedragen :

« Zoals ieder Gents museum heeft ook het Museum voor Folklore dit jaar geleden onder de aantrekkingskracht der tentoonstelling « Keizer Karel en zijn tijd ». Het bezoek was merkkelijk minder dan voorgaande jaren. Dit betekent voor onze instelling een gevoelig verlies daar zij, voor onderhoud, verwarming en aankopen uitsluitend aangewezen is op deze ontvangsten en op de toelage, waarvan wij tot hertoe nog steeds de heraanpassing niet hebben kunnen bekomen.

Wij kunnen echter, op een ander domein, een verheugende vaststelling doen. Sedert geruime tijd heeft de dienst voor opslorping der werkloosheid kuisvrouwen tewerkgesteld in het Museum. De uitslag is dan ook buitengewoon, bij zo verre dat ons Museum, dat vroeger met de ons ten dienste staande werkrachten niet naar behoren kon onderhouden worden, thans opvalt door zijn netheid. Wij bedoelen hier de verzamelingen en niet het lokaal, dat in een erbarmelijke toestand verkeert.

De herstelling van het nieuw lokaal, het Kinderen Alijnhospitaal op de Kraanlei, vordert zeer traag en alles laat voorzien dat het Museum voor Folklore het nog enkele jaren met zijn oud lokaal zal moeten stellen.

Het Museum mocht in de loop van het jaar enkele mooie giften in ontvangst nemen onder andere vanwege de familie J. Maertens de Noordhout, Mejuffer Rabau, Mevrouw Wyme, apotheker Boonen, Mej. Demoor.

De Commissie voor aankoop kon de hand leggen op enkele belangwekkende voorwerpen en verzamelingen. Noteren wij vooral de aankoop van het werkhuis van een houtdraaijer en van talrijke voorwerpen uit de verzameling Maes te Tielt.

Met genoegen hebben wij kennis genomen van een beslissing van het College waarbij een buitengewoon geschikt lokaal ten dienst wordt gesteld van het Folklore-Museum voor het bergen van zijn reserven, die thans verspreid liggen en, vooral wegens plaatsgebrek, in een netelige toestand verkeren. De verhuizing is reeds volop in gang en dit zal ons toelaten ten eerste een beter overzicht te krijgen op onze voorraad, die talrijke waardevolle voorwerpen bevat, en vooral ons in staat zal stellen een inventaris op te maken van ons bezit.

De grote activiteit van het Museum plaatste zich opnieuw in de week der Gentse Feesten. Buiten de traditionele poppenspelen werden opnieuw de kampioenschappen van Gent voor vogelpik en teerlingbak ingericht. Deze twee volksvermaken boekten een grote belangstelling. De beslissingen werden bijgewoond door Prof. Hacquaert, Schepen voor Schone Kunsten, die, in tegenwoordigheid van de Voorzitter en leden van het Museum-Commissie de prijzen overhandigde, prijzen die merkbaar konden verhoogd worden dank zij de vrijgevigheid van onze stadsgeenoot, de heer Christophe.

Het lijkt ons geraadzaam de namen der kampioenen aan te halen teneinde ze voor de toekomst te bewaren : vogelpik — De Koninck, Gent; teerlingbak — Verbrugghe, Gent; algemene rangschikking — Verbrugghe, Gent.

Vermelden we nog dat in de afdeling « Folklore » op de tentoonstelling « Gent Honderd Jaar Geleden »(2) zeer opgemerkte stands door het Museum voor Folklore werden geleverd.

(2) Zie O.V.Z. 1955, blz. 147.

Wij kunnen dit verslag besluiten met een dubbele wens: dat de openbare besturen de toelagen aan het Museum zouden verhogen en dat herstellingswerken aan het nieuwe lokaal mochten aanvangen ».

De voorzitter bedankte de Heer Boes voor zijn duidelijk verslag en drukte de hoop uit dat de heraanpassing van de stadstoelage dit jaar een voldongen zaak worde.

Daarna kwam de Heer Raoul Depoorter volgender wijze aan de beurt met zijn verslag over de financiële verrichtingen van de Bond, rekening 1954 en begroting 1956 :

« Andermaal en dit wel voor de derde maal, valt mij de eer te beurt U in te lichten over het financieel beleid van het Bestuur van de Bond in het afgelopen boekjaar (ditmaal 1954).

Vooreerst de cijfers. Hier zijn zij dan :

STAAT VAN INKOMSTEN EN UITGAVEN. – BOEKJAAR 1954.

Inkomsten.	Uitgaven.
Incasso op 1 Januari 1954	Drukkosten der public. : 46.565,00
Kas : 654,50	Honoraria van de voor-
P.C. : 16.884,07	drachtgevers : 350,00
Lidmaatschapgelden 1953 : 75,00	Algemene onkosten :
1954 : 14.025,00	Administratie; drukw.;
1955 : 5.975,00	postz.; postpapier; ciné-
Vrijwillige bijdragen :	clichés; circul.; enz. : 2.280,20
Giften : Steunfonds uit-	Bibliotheek : 3.125,00
gave « Spelen mijner	Varia (o.a. kosten inrich-
Jeugd » 400,00	ting Verbroederingsdag
Opbrengst van verkoop van	West- en Oostvlaamse
publicaties : 1.115,00	Folkloristen, noenmaal
losse nummers : 526,00	en uitstapje – huldebe-
Varia (o.a. bijdragen deel-	toon H. Voorzitter Van
name Verbroederingsdag	Es) : 3.231,00
West- en Oostvlaamse	Incasso op 31 December
Folkloristen) : 1.907,00	1954 :
Toelagen :	Kas : 1.245,50
Inkomsten in 1954 ont-	P.C. : 1.514,87
vangen en die betrekking	
hebben op vroeger ver-	
worven rechten :	
Toelage Ministerie van	
Openbaar Onderwijs	
voor 1953 : 8.000,00	
Staatstoelage voor 1953	
(halvering toelage	
17.500 fr in verdeling	
tussen Museum voor	
Folklore en Bond) : 8.750,00	
58.311,57	58.311,57

BEGROTING 1956.

Inkomsten.		Uitgaven.	
Toelage Min. Openbaar Onderwijs :	8.000,00	Drukkosten : tijdschr. circ. enz. :	36.000,00
Staatstoelage (halvering toelage 17.500 te verdelen tussen Museum voor Folklore en Bond):	8.750,00	Voordrachten, honoraria :	2.000,00
Toelage Provincie :	5.000,00	Bureelkosten :	2.250,00
Lidmaatschaps gelden :	22.000,00	Abonnem. op tijdschriften; aankoop van boeken :	1.000,00
Vrijwillige bijdragen : (Giften) :	3.000,00	Aankopen voor Museum :	4.500,00
Verkoop afz. nummers en eig. publicaties :	2.500,00	Bibliotheek — Onderhoud :	4.500,00
Onvoorzien :	1.000,00		
	50.250,00		50.250,00

En nu, het commentaar op deze cijfers.

Eerste vaststelling: Het dienstjaar 1954, aangevangen met een incasso van 654,50 + 16.884,07 = 17.538,57 fr., sluit af met een bezit van 1.245,50 + 1.514,87 = 2.760,37 fr., zijnde een verschil in min van 14.778,20 fr.

Men zou geneigd zijn hieruit af te leiden dat de uitgaven voor het boekjaar 1954 uitzonderlijk hoger dan het normale geweest zijn.

Dit is echter geenszins het geval: het totaal der uitgaven van het afgelopen dienstjaar, namelijk 55.551,20 fr., was zelfs merkkelijk lager dan dit voor het voorgaand boekjaar waarop het 70.287,00 fr. bedroeg, zegge 14.735,80 fr. minder dus in 1954 dan in 1953.

Waarom valt de vermindering van het bezit te wijten?

De oorzaken hiervan zijn hoofdzakelijk tweërlei:

Ten eerste bedroeg de toelage voor 1953 van het Ministerie van Openbaar Onderwijs, uitbetaald in 1954, enkel 8.000 fr., tegen 10.000 fr. voor 1952 en werd in de loop van het kalenderjaar 1954 geen toelage door de Provincie uitbetaald.

Ten tweede daalde de verkoop van publicaties en losse nummers: 1.741 fr. in 1954 tegen 6.912 fr. nog in 1953.

Wat er ook van zij, er is ontegenzeggelijk achteruitgang, niettegenstaande er in 1954 meer geïnd werd aan lidmaatschapsbijdragen (20.075 fr.) dan in 1953 (14.900 fr.).

Het was dus volstrekt noodzakelijk dat ik in mijn voorgaand jaarverslag aandrang op verhoging van de lidbijdrage, waartoe de Bond in zijn vorige algemene vergadering wijselijk beslist heeft vanaf 1955 over te gaan.

Men stelle zich echter niet voor dat deze maatregel alleen de toestand kan redden: de vermeerdering van inkomsten welke hierdoor bereikt wordt overschrijdt de 5.000 fr. niet, zulks ten gevolge van het feit dat voorheen meerdere leden reeds een hoger bedrag dan de minimumbijdrage betaalden.

Overigens, het weze mij veroorloofd enigszins op de zaken vooruit te lopen: De toelage van de Provincie, welke 17.500 fr. bedroeg voor 1952 en 10.000 fr. voor 1953, werd voor 1954 in de loop van 1955 ten bedrage van 10.000 fr. toe-

gekend, doch was eerst alleen en uitsluitend bestemd voor het Museum van Folklore. Het is enkel als gevolg op een dringend verzoeken van het Bestuur van de Bond dat het Provinciaal Bestuur er begrijpend in toestemde het bedrag der vergoeding te halveren tussen de Bond en het Museum.

Hoe dan ook blijft het voor de Bond voor de toekomst een vermindering van toelagen en wordt het stilaan voor de financiële bedrijvigheid van de Bond een leven van de hand in de mond.

Zijn er middelen om aan deze staat van zaken te verhelpen?

Ik kan niets anders dan herhalen wat ik reeds in mijn voorgaande jaarverslagen voorsloeg: actie voor het bekomen van verhoging van subsidies, streven tot aanwinst van nieuwe leden en propaganda voor de verkoop van publicaties.

Mag hiervoor beroep gedaan worden op onze leden, gunners en sympathiserenden? Ik wil het hopen.

In elk geval: de Bond zal vooralsnog rekening moeten houden met de geschapen toestand en zich moeten beperken tot alleen deze initiatieven, welke zijn verminderd geldelijk vermogen en geslonken inkomsten toelaten.

Dit is de les welke te halen is uit de bevindingen welke Uw penningmeester zich vereert U te hebben mogen mededelen.

Volledigheidshalve blijft nog te vermelden dat de boekhouding en het incasso op 3/4/1955 voor dienstjaar 1954 nagezien werden door de immer toegewijde Heren Controleurs Jules Mahy en Gaston Van Peteghem, welke hun satisfecit verleenden ».

De Heer Voorzitter bedankte de Heer Depoorter voor zijn zaakrijk verslag en vestigde de aandacht van de leden op het steeds voortdurend verminderen van de toelagen. Gezien wij practisch op ons eigen middelen aangewezen worden, drong de Heer Voorzitter nogmaals aan propaganda te maken voor onze Bond en nieuwe leden aan te brengen.

Bij algemene instemming werden de Heren Mahy Jules en Van Peteghem Gaston als controleurs aangesteld over de rekeningen van het dienstjaar 1955. Beide heren aanvaardden de hun toevertrouwde opdracht.

Gezien de voordrachtgever rond de middag elders verwacht werd, was de vergadering akkoord de voordracht te laten doorgaan vóór de agenda verder af te werken. Aldus nam Prof. Dr Paul De Keyser toen het woord en sprak over:

« FOLKLORISTICA UIT HET GENTS WOORDENBOEK
VAN
LODEWIJK LIEEVROUW-COOPMAN ».

Het Gents Woordenboek van L.L.C. is een mijn van folkloristica. Niet alleen woorden maar ook zaken, handelingen, zeden en gebruiken van het Gentse volk door de eeuwen heen komen er in voor. Slechts één voorbeeld: de spelen; niet enkel de kinderspelen (Spelen mijner Jeugd), maar ook de spelen voor volwassenen (bolspel, teerlingspel, enz.).

Het G.W. is een levenswerk. Het is niet alleen de neerslag van een 70-jarige folkloristische en wetenschappelijke bedrijvigheid (L. Lieevrouw werd 90 jaar), maar ook de weerspiegeling van zijn leven als letterkundige en toneelschrijver.

L.L.C. was de schepper van een aantal toneelwerken, ook volkstoneelwerken, die allen de vruchtbare invloed ondergingen van de studie die hij ondernam in verband met zijn woordenboek. Dit valt te bewijzen uit menig lemma, bv. de

eigenaam Mie (Gentse type). Vervolgens werd een staaltje gegeven van het folkloristisch Wagenspel — een van de oudste voorbeelden van toneel in de Middeleeuwen — zoals het door Lievevrouw werd geschreven en waarin Gentse volkstypen, o.m. « Mie de Gendarm » optreden en aan het woord komen.

De spreker toonde verder aan dat het Gents Woordenboek een bron is waaraan onze O. Vl. Folkloristen zich rijkelijk kunnen laven. Prof. Dr Paul De Keyser drukte de wens uit dat de nagedachtenis van de verdienstelijke L.L.C. zou bewaard blijven in de naam van een straat en verzocht het Bestuur niet op te houden aan te dringen. De spreker eindigde met zijn overtuiging uit te drukken dat het woordenboek van L.L.C. een duurzaam « monument » zal blijven niet alleen voor de schrijver ervan, maar ook voor ieder rechtgeaard Gentenaar, die zijn volk in heden en in verleden lief heeft. »

Deze leerrijke voordracht werd op een langdurig applaus onthaald.

De Heer Voorzitter dankte de spreker voor zijn voortreffelijke voordracht en wenste hem veel succes met zijn begonnen studie over de Folkloristica van het Gents Woordenboek van L. Lievevrouw-Coopman.

Daarna kwam het punt 5 van de dagorde aan de beurt.

De Heer Voorzitter verschaftte in detail uitleg waarom het aantal beheerders van 13 op 15 gebracht wordt. Namelijk onze vorige secretaris, dhr. Lod. Verlodt, vervulde de functie van secretaris en van bibliothecaris, daar hij over veel vrije tijd beschikte. Onze voorlopige secretaris, dhr Maurits Broeckhove, die niet gepensioneerd is, kan onmogelijk deze twee functies cumuleren. Gezien dhr Lod. Verlodt beheerder blijft van de Bond, zijn er: een secretaris en een archivaris-bibliothecaris te benoemen.

De Heer Voorzitter vroeg de vergadering de gegrondheid van die wijziging te willen inzien en zich akkoord te verklaren, wat ook eenparig gebeurde. Hij dankte de vergadering voor hare instemming.

Het volgend punt was de verkiezing :

a) Er moest dit jaar een gedeeltelijke vernieuwing van de Beheerraad plaats grijpen. Uittredend waren de hh. Julien Boes, Gabriël Celis, Raoul Depoorter, Prosper Luyckx, Lodewijk Verlodt en Jozef Vermeulen, die allen herkiesbaar waren.

Daar er geen andere kandidaten werden voorgedragen, verklaarde de Heer Voorzitter de uittredende beheerders als herkozen.

b) De 2 nieuwe beheerders waren nog te verkiezen. De Heer Voorzitter stelde de hh. Broeckhove en Van Wesemael voor.

Gezien er wederom geen andere kandidaten werden voorgedragen, verklaarde de Heer Voorzitter beiden als verkozen.

De Heer Van Es dankte in naam van de 6 herkozen en van de 2 nieuw verkozen leden van de beheerraad de vergadering, om het vertrouwen en ging over tot het laatste punt :

Rondvragen en suggesties.

Allëen ons medelid dhr Gaston Hebbelinck vroeg het woord. Hij dacht dat het aanbeveling zou verdienen ter gelegenheid van de herkiezing van dhr Schepen Luyckx als beheerder van de Bond, zijn steun en voorspraak te vragen voor de hoogstnodige aanpassing van de stadstoelage aan het Museum voor Folklore; een idee waarmee de vergadering instemde.

Wat de teerlingkampstrijd gedurende de Gentse Feesten in het Museum voor Folklore betrof, vroeg dhr Hebbelinck voor een gedeelte de geldprijzen te vervangen door de brochure « Een Teeriingspel te Gent ». De vergadering was van oordeel dat de wedstrijd allicht daardoor minder bijval zou kennen. Beter ware het te trachten de brochures te verkopen aan de teerlingmaatschappijen. Er werd besloten in contact te treden met voornoemde maatschappijen.

Verder komt het Gents Woordenboek van Lodewijk Lievevrouw-Coopman ter sprake. De Heer Hebbelinck deed zijn beklag er over dat zo weinig publiciteit voor dat woordenboek wordt gemaakt en niemand weet hoe of waar de gegadigden zich dat werk kunnen aanschaffen. De Heer Ondervoorzitter Mr Vermeulen vestigde de aandacht van de aanwezigen erop, dat een exemplaar van het Gents Woordenboek, een uitgave van de Kon. Vlaamse Akademie, in de bibliotheek van de Bond ter beschikking is van de belangstellenden. In bewust Woordenboek nu wordt ontelbare malen verwezen naar het werk van Lievevrouw: « Spelen mijner Jeugd », dat door de Bond posthuum uitgegeven werd en waarvan nog talrijke exemplaren voorhanden zijn. Het ware wel interessant nu het Gents Woordenboek in de handel komt, ook daarvoor een nieuwe publiciteit te maken. Naar het schijnt zou een bepaalde boekhandel het voorrecht hebben het G. W. in de handel te brengen. De Heer Voorzitter kreeg opdracht zich in betrekking te stellen met die firma met het oog op de verkoop van « Spelen mijner Jeugd ». Anderzijds wordt gesuggereerd aan het secretariaat van de Kon. Vlaamse Akademie voor Taal- en Letterkunde, de uitgeefster van het woordenboek, de lijst der inschrijvers op het G. W. te vragen en dan door een rondschrijven aan de inschrijvers bekend te maken dat « Spelen mijner Jeugd », noodzakelijk complement van het Gents Woordenboek, verkrijgbaar is bij onze Bond.

Tot slot haalde dhr Hebbelinck enkele Gentse uitdrukkingen aan, die mogelijks niet voorkomen in het G. W. Ten einde zulke woorden of uitdrukkingen voor de toekomst te bewaren werd besloten ze eventueel in ons tijdschrift te zanten.

Deze welgeslaagde vergadering werd te 12.35 u. in de beste stemming voor gesloten verklaard.

De Secretaris,
M. BROECKHOVE.

Boekbespreking

MEYERS (J. A.) en LUITINGH (J. C.) — Onze Voornamen. 2^e druk, 1955, Bussum Moussault's Uitgeverij N. V., 251 blz. Prijs: gebonden 100 fr. (Te bestellen bij de Standaard-Boekhandel, Belgiëlei, 151, Antwerpen).

Dit mooi uitgegeven werk, met zijn helblauwe linnen band, die zo fris aandoet, omvat benevens een uitgebreid namenregister (van blz. 54 tot 251) een vijftal inleidende artikels over de traditie der naamgeving, de betekenis der voornamen, hun vormen en vormveranderingen en eindelijk hun herkomst. In het namenregister zijn ongeveer alle voornamen vermeld, die een ambtenaar van de burgerlijke stand in Nederland, maar ook in het drietalig België, voorgelegd kunnen worden, daar er aan de vele spellingvarianten, ook aan de spelling in vreemde talen (Frans, Duits, Engels), aandacht is besteed. Onder de naam staat, waar het past, de heilige (sommigen zelfs twee) met de kalenderdatum vermeld. Wegens plaatsgebrek konden al de gelijknamige heiligen natuurlijk niet opgegeven worden.

Daarop volgt de betekenis, wanneer bekend, van de naam, met de gangbare varianten, ook in vreemde talen, en de aanduiding of hij mannelijk, ofwel vrouwelijk is. Bij de varianten wordt steeds verwezen naar de meest voorkomende vorm, zo b.v. : Bij «Aalbert» of «Albrecht» wordt verwezen naar : «Albert(us)», waar we vinden :

« Albert(us), m.

S. Albertus, o.a. 1° B(isschop) van Luik, M(artelaar) te Reims, † 12° eeuw, 21° November; 2° Graaf van Oostervant, † 8° eeuw, 22 April.

Aalbert, Adelbert, Bert, Bertus.

Frans ook : Aubert, Aubertin.

Duits : Albrecht, Adalbert, Adalbrecht.

Vrouw : Alberta, Berta, Albertje, Alberdina, Albertina. »

Bij deze naam werd de betekenis : « de edelschitterende » niet vermeld, omdat ze reeds opgegeven werd bij «Aalbrecht.»

Een kleine opmerking nochtans : Benjamin Franklin is nooit « Amerikaanse president » geweest, zoals op blz. 51 te lezen staat, maar wel president van de staat Pennsylvanië.

Dit degelijk werk zal niet alleen met vrucht geraadpleegd worden door al degenen, die in de naamkunde belangstellen, maar is ook onmisbaar voor al de ambtenaren van de burgerlijke stand.

F. V. Es.

Nationale Commissie voor Folklore. Vlaamse Afdeling. Jaarboek V, 1952. Ministerie van Openbaar Onderwijs, 1954, 138 blz. Prijs : 30 fr.

Ziehier de inhoud van dit vijfde jaarboek : I. Samenstelling van de Nationale Commissie voor Folklore, Vlaamse en Franse afdeling. De Vlaamse verloor in April 1952 haar ondervoorzitter, wijlen Prof. Dr J. Gessler, die als dusdanig vervangen werd door Prof. Dr R. Foncke. II. De werking van de Nationale Commissie in 1952, waarvan de voornaamste werkzaamheid voorzeker het uitzenden was van een eerste vragenlijst over het volksgeloof betreffende het dwaallicht, de vuurman en de heksen, met het oog op de samenstelling van de Volkskunde-atlas van Nederland en Vlaams-België. III. Het verslag van M. de Meyer over de ingekomen antwoorden en de publicatie van de belangrijkste onder deze documenten, ingedeeld in : 1°. Verhalen over doodkaarsen, stalkaarsen, stallichten, dwaaslichten en dwaallichten; 2°. Verhalen over heksen (Zie Oostvl. Zanten, 30° jg., n° 2, blz. 49 en 53). IV. Een omstandig verslag door H. Jamar over de vijfde jaarlijkse conferentie van de Internationale Raad voor Volksmuziek, gehouden te Londen van 14 tot 19 juli 1952. V. De zeer verzorgde Volkskundige Bibliografie voor 1952 met de lijst der geëxcerpeerde publicaties, het indelingsplan Hoffmann-Krayer, gewijzigd door de Nationale Commissie voor Folklore, en een index op de auteursnamen.

Dit jaarboek is, zoals zijn voorgangers trouwens, onmisbaar voor al degenen, die zich in Vlaanderen met folkloristische opzoekingen bezighouden.

F. V. Es.

HUIZINGA A. — Encyclopedie van Namen. Een vraagboek over de afkomst van onze Nederlandse en Vlaamse familie- en geslachtsnamen. Amsterdam, A. J. G. Strenght, 328 blz. Prijs : f 12,50.

Over familienamen werd in onze taal in de laatste jaren nogal veel gepubliceerd, vooral onder impuls van de Vereniging voor Naamkunde te Leuven en van de Commissie voor Naamkunde te Amsterdam, met hun gezamenlijk tijdschrift « Mededelingen » (31° jg. in 1955), waarin vele bijdragen over familienamen zijn opgenomen. Ook in onze genealogische en vooral heemkundige tijdschriften (« Eigen Schoon en De Brabander » b.v.) komen vele artikels over en lijsten van familie- en geslachtsnamen voor, ontleend aan allerhande oorkonden (archiefstukken, doopregisters, huwelijksregisters enz.). Als synthetische werken over dit onderwerp citeren we o.a. het prachtige, natuurlijk wat verouderde werk van J. Winkler : « De Nederlandsche geslachtsnamen in oorsprong, geschiedenis en betekenis », dat dagteekent van 1885, in 1900 aangevuld met een nieuwe reeks « Studiën in Nederlandsche Namenkunde » (circa 10.000 namen), de schattige studiën van Dr P. J. Meertens over « De Betekenis van de Nederlandse familie-

namen » (circa 2.700 namen) en van Dr A. E. H. Swaen over « Nederlandsche Geslachtsnamen » (circa 6.000 namen). We weten ook dat dhr. J. Van Overstaeten een « Woordenboek van Familienamen » uit ons land op het getouw heeft, waarvan hij uittreksels regelmatig laat verschijnen in « Toerisme » onder de titel : « Wat betekent mijn familienaam ? ».

In deze « Encyclopedie » heeft A. Huizinga circa 20.000 Nederlandse familienamen opgenomen en naar afkomst en betekenis systematisch in 74 groepen ingedeeld, waarvan sommige 14 ondergroepen tellen, in totaal 194 groeperingen. Alhoewel deze indeling natuurlijk hier en daar vatbaar is voor critiek — de familienamen, de namen in 't algemeen, laten zich nu niet zo gemakkelijk naar hun afkomst in het keurslijf van een indeling prangen — toch krijgen wij althans een vrij duidelijk overzicht van het overweldigend materiaal, van die duizenden behandelde familienamen, waarvan de alfabetisch-lexicografische lijst, op 3 kolommen gedrukt, 97 blz. beslaat. Telkens wordt verwezen naar de groep, waarin de naam opgenomen is.

Onnodig er bij te voegen dat de lijst nog merkbaar kan aangevuld worden. Volledigheid is op dit gebied niet te bereiken. Toch verwondert het ons zeer vaak voorkomende Vlaamse namen te moeten missen, zoals o.a. (wegens plaatsgebrek beperken wij ons tot een 12tal) : Audenaert (6i) (Van Oudenaarde is vermeld), De Coussema(e)ker of de Causmaeker (5c, naast de Kausemaker), Daens (3a, patron. van Daan), Daems (3a, patron. van Daam), Danckaert (3a, naast Danckerts), D'Haen en D'Haenen (3 a, naast Daenen en Daenens), Van Gindeachter (11), Lievevrouw (52a), van Overstraeten (64d, Overstegen is nochtans vermeld), van Rumst (6i), van Temsche (6i), van Bilsen (6i). Voor de eigenaardigheid citeren wij nog : Clopterop (n^r 71). Hoort van Melle niet bij groep 6i (Belgische gemeenten) i.p.v. bij 47 (de molen) ?

Maar kom, dit zijn kleinigheden ! Ik herhaal het, volledigheid blijft in een woordenboek der familienamen een vrome wens en van vele dezer namen is de juiste oorsprong of betekenis niet meer te achterhalen, omdat ze in de loop der eeuwen verschreven, verhaspeld en verbasterd werden.

Een onmisbaar naslagwerk voor alle belangstellenden in naamkunde en folklore, dat wij dan ook aan onze lezers warm aanbevelen.

F. V. Es.

Inhoudstafel

Jaargang 195⁵₆.

ARTIKELS VAN ALGEMENE AARD :

	blz.
Stalpaert (Hervé). — Bio-Bibliografische inleiding tot de studie van de Volkskunde in West-Vlaanderen.	1-15
Es (F. Van). — Het Folkloristisch Onderzoek in Oost-Vlaanderen	16-29
Es (J. Van). — Folkloristische sprokkels in verband met de Ronsese bijnamen	30-31
Vermeulen (J.). — De Nieuwjaarskaarten van de bode van de Gentse Dierentuin (Addenda en nadere dokumentatie)	35-45
Es (F. Van). — Onze Vlaamse Folkloristen IV. Jozef Bosman (1837-1896). Honorine Bosman (1867-1945)	44-46

Vijver (Ferdi Van de). — De Volksdichter Pee van Hoeye te Zeveneken . . . . . 56-58 en 183

Wielandt (Joost) (J. Vermeulen). — Keur uit de Gentse Gedichten :

I. Uit : « Kleine Krans om 't Kinderjaar : »

1) Sinterklaasfeest	78-79
2) De Kersteboom	80-81
3) Nieuwjaarsavond	81-82
4) Drie Koningen te Peerde	82-83
5) De Klokken van Rome	84-85
6) Processie	85-86
7) Eerste Heilige Communie (I-IV)	86-88
8) Sluiterkensdag (Sint-Thomas)	88-89
9) De zeven Dwergjes.	89-90

II. Uit : « Gentse Refreinen : »

1) Onze Drake	91-93
2) Dulle Griet op rust	93-94
3) Puntdichten : a) De Stenen Man van 't Belfort. b) Dulle Griet. c) Het Gentse Trio	95
4) Kwatrijnen voor klokken : a) Voor de nieuwe Klokke Roeland. b) Voor 't voetstuk der Triomphante	95-96
5) Philips van Artevelde	96
6) 't Lied van Sint-Denijs	97
7) Bij de brug te Leerne	97
8) De Houtjeskliever	98

III. Uit : « Gentse Sagen en Legendes : »

1) Onze Lieve Vrouw met de Inktpot.	99-107
---	--------

IV. Uit : « Reuzenrijmen : »

1) Welkom aan de Reuskens	108
2) Ganda's Liedekijn.	109
3) Van Gaius en van Caesarien	109-110
4) Reuzenlied van Graaf Arnulf.	110-111
5) Ser Wicman en Lutgardis	111-112
6) De Reus en de Reuzinne	113-114
7) De Grootste vent van Gent	114
8) Oostvlaandren 't Reuzenland.	114 en 180

V. Uit : « Drakevaar en Dulle Griet : »

1) Stadhuisconversatie	115-132
----------------------------------	---------

Hageland (A. van). — Moord door Magie 133-147

Foncke (Prof. Dr R.). — Het Oordeel van een 16^e-eeuwse Duitser over de Sint-Lievensprocessie van Gent 161-163

Daem (Drs M.). — De Ex-voto's. De menselijke figuur als ex-voto. 165-174

V. — Het Reuzenkonvent te Wetteren 175-180

Vermeulen (Jos). — Het laatste over de Nieuwjaarskaarten van de bode van de Gentse Dierentuin. 181-182

Hageland (A. van). — Doodbidden 183

Redactie. — De Volksdichter Pee Van Hoye. Erratum. 183

ZANTEN.

Linden (R. van der). — Bezweringsformulen (Tegen brand. Tegen bloed, brand en buikpijn)	34
J. V. — Kalender- en Weerspreuken	46
Vijver (Ferdi van de). — Spotrijmen en Gezegden op Persoonsnamen te Zeveneken	59

BOEKBESPREKINGEN.

Gysseling (Maurits). — Gent's vroegste Geschiedenis in de spiegel van zijn plaatsnamen. 1954 (F. V. Es)	32
Strubbe (Prof. Mr. Eg. I.). — Inleiding tot de Historische Critiek (J. Van Es)	32
Kits Nieuwenkamp (D ^r H. W. M. J.). — Het Raadsel der Huismerken (F. V. Es)	164
Tock (Maurice) et Schroeder (Pierre). — Les Processions et les Pèlerinages. Manifestations de notre Folklore. 1955 (J. Pieters).	164
Meyers (J. A.) en Luitingh (J. C.) — Onze Voornamen 1955 (F. V. Es)	192
Nationale Commissie voor Folklore. Vlaamse Afdeling Jaarboek 1952 (F. V. Es)	193
Huizinga (A.) — Encyclopedie van Namen. (F. V. Es)	193

IN MEMORIAM.

Mw M. Van Wesemael-De Muynck overleden (Bestuur)	60
Maurits van Copenolle (1910-1955) (F. V. Es)	163

BONDSLEVEN.

Redactie. — Aandacht! Lidgeld 1955	15
M. Broeckhove. — Verslag over de Algemene Statutaire Vergadering op Zondag, 30 October 1955	184-192

PERSONALIA.

Bestuur. — Bij het ontslag van de Sekretaris Lode Verlodt	33-34
Bestuur. — De heer L. Defraye vereremert	56
Keyser (Prof. Dr P. de). — Serenade voor Jozef Vermeulen.	62-63
Es (F. Van). — M ^r Jozef Vermeulen als heemkundige en folklorist. Zijn Folkloristische Bibliografie	64-77
Redactie. — Huldebetoon M ^r J. Vermeulen	148-160
Bestuur. — Eresecretaris L. Verlodt overleden.	183

VARIA.

Redactie. — Oostvlaamse Folkloristische Bibliografie (18 ^e vervolg).	47-56
R. V. — De Tentoonstelling « Gent Honderd jaar geleden ».	147
Inhoudstafel. Jaargang 1955	194-196

ILLUSTRATIES.

Portret van Ondervoorzitter M ^r Jozef Vermeulen	r. 61
--	-------